

Cronica literară

Alexandru Seres

Adevărul despre Cioran - așa cum îl știam

Dan C. Mihăilescu
Despre Cioran și fascinația nebuniei
Humanitas, București, 2010

Nu știu dacă Dan C. Mihăilescu și-a făcut un plan bine pus la punct atunci când și-a propus să abordeze problematica eului epistolar, prin prisma a câtorva scriitori români de prim rang. Nu pot decât să bănuiesc că punctul de pornire al demersului său critic (sau, dacă vreți, eseistic) este cel expus în prefața volumului dedicat corespondenței eminesciene, *Despre omul din scrisori*: „Nici pătrundere directă pe ușa de onoare, dar nici strecurare cvasiilicită pe scara de serviciu a jurnalului, opera epistolară este adesea o deghizare mai credibilă, mai - instinctiv - sinceră a eului decât celelalte două.” Și cu o completare în aceeași linie: „scrisoarea face buna medie(re) între oglindirea necruțătoare, crudă și nudă, a jurnalului și travestiul oficial al operei publice.”

Ar fi, așadar, corespondența, epistola, un instrument ajutător în descifrarea, atât cât este posibil, a adevărului despre omul din spatele operei? Dan C. Mihăilescu pare atât de convins de acest lucru încât, continuând seria începută anul trecut cu Eminescu, pune în capul incursiunii sale în, de această dată, epistolarul cioranian o frază aforistică împrumutată din însuși „filosoful disperării”: „Adevărul despre un autor e de căutat mai degrabă în corespondența decât în opera sa.” Acționând în consecință, criticul ne preumblă, fermecător-eseistic, prin corespondența lui Cioran, pe parcursul a 150 de pagini presărate cu nenumărate citate, într-o încercare de a scrie post-festum prefața plănuită, dar nematerializată, a volumului *Scrisori către cei de acasă* din 1995.

Adevărul despre un autor ar fi de căutat așadar în corespondența sa - dar poate fi el găsit, știind că epistola nu e decât o nouă deghizare, chiar dacă mai credibilă, a eului scriitoricesc? Și dacă „opera publică” nu

ne este de mare ajutor în aflarea acestui adevăr, nu e oare aceasta un fel de a spune că orice operă – în cazul de față, una în esență moralist-filosofică – nu este decât o mască, prin care autorul clamează o pretinsă obiectivitate, escamotându-și inevitabilul - și discutabilul - subiectivism? Sunt întrebări la care Dan C. Mihăilescu răspunde indirect, știind prea bine că orice răspuns tranșant ar fi la fel de discutabil ca și postulatul sincerității auctoriale (să ne aducem aminte că Cioran însuși a fost mereu acuzat de nesinceritate în demersul său filosofic).

Despre Cioran și fascinația nebuniei este o carte plină de șarm, scrisă cu aceeași vervă neobosită cu care ne-a obișnuit de atâta timp „omul care aduce cartea”. Însă lăsându-ne fermecați de dezinvoltura frazelor și tonul stenic al criticului, care creează impresia de bavardaj relaxat, am risca să trecem cu vederea complexitatea analizei la care e supusă personalitatea lui Cioran, prin prisma scrisorilor sale. Două sunt, practic, tezele pe care e construită cartea lui Dan C. Mihăilescu, și ele se găsesc sintetizate în următoarele afirmații: “Toată viața lui Cioran este o horă, un dans al ielelor, împrejurul Nebuniei” (p. 49) și “Dacă nebunia revine operei, luciditatea este apanajul corespondenței” (p. 46). Din ele s-ar desprinde concluzia că Cioran a încercat, prin intermediul cărților sale, să se elibereze de fantezmele care îl torturau, într-un soi de psihoterapie auto-impusă, în timp ce în viața reală, de zi cu zi, și-a pus frâna lucidității, mărturie stând scrisorile sale – în special din a doua parte a vieții, cea pariziană.

Lucrurile stau și nu stau tocmai așa. În ceea ce mă privește, aș contrapune mai degrabă „teroarea conștiinței”, de care e neîncetat vorba pe tot parcursul operei lui Cioran, cu „fericirea de a nu ști nimic”. Doar sub acest raport s-ar explica acea „fascinație a nebuniei” de care vorbește cu obstinație criticul, părănd să nu realizeze că, în cazul lui Cioran, referirile la nebunie, indiferent sub ce formă, sunt secundare, nebunia fiind doar un caz singular al „paradisului inconstienței” („Inconstiența e o patrie; conștiința, un exil – *Despre neajunsul de a te fi născut*). Dar, desigur, e mult mai plastic să-l prezinți pe Cioran drept „cea mai frumoasă nebunie a literaturii române” și să evoci – pentru a câta oară – imaginea halucinantă a tânărului din Rășinari jucând fotbal cu craniile din cimitir. Însă oricât am fi de impresionați de inventivitatea lexicală și plasticitatea imaginilor lui Dan C. Mihăilescu, găsim prea puține pagini în această carte care să se refere în mod explicit la mecanismul prin care Cioran ajunge să răspundă atracției exercitate de nebunie printr-o exacerbare la fel de nebunească a lucidității. O explicație există totuși: disperarea în fața infernului existențial îl duce pe omul obișnuit la nebunie

Adevărul despre Cioran – așa cum îl știam – adică la uitarea de sine, în timp ce creatorului îi rămâne o singură cale de salvare pentru a rămâne în sfera spiritualității – care constituie în același timp și propria sa damnare: luciditatea. Aceasta este de fapt, în cuvinte puține, drama lui Cioran, pe care Dan C. Mihăilescu încearcă să o circumscrie analizând diversele etape și fațete ale corespondenței sale. Oarecum paradoxal – dar, în fond, în deplin acord cu tulburătoarele contradicții ale lui Cioran – el ajunge la concluzia că întreaga sa operă e de fapt expresia unui temperament violent, dispus la exagerări monstruoase, la porniri distructive, trecute însă prin filtrul lucidității. Observație corectă, doar că nu văd motive serioase pentru care corespondența sa ar fi mai relevantă în acest sens decât opera propriu-zisă.

Chiar dacă ascuns sub faldurile unui pretins limbaj filosofic, eul confesiv cioranian e prezent pe tot parcursul operei sale – și acest lucru îl știe prea bine și Dan C. Mihăilescu, oferind el însuși destule exemple în care granițele dintre reflexiv (operă) și confesiv (corespondență) sunt estompate. Astfel că nu sunt întru totul convins că, cel puțin în cazul aflat în discuție, confesiunea epistolară ar avea valoarea unei mărturii mai directe, mai autentice, asupra omului Cioran decât restul operei. Ce-i drept, ne oferă o imagine mai completă, mai nuanțată, mai umanizată asupra acestui „sceptic nemântuit”. Dar adevărul despre Cioran, așa cum îl știam din cărțile sale, pare să fi rămas neschimbat.